

RODA TAJON

Si Roda Tajon ay isang kawani sa isang NGO. Kasalukuyan siyang isang mag-aaral ng Malikhaing Pagsulat.

TAPOS, PAGKATAPOS, AT DI MAIPADALANG MGA LIHAM

1. Pagkatapos nito, mabibisita na kita.

Isang taon na ang nakalipas mula nang dinakip ka at ang iyong kasama. Sa balita, nakatayo kayo’t kinukunan ng litrato. May hawak na cardboard—kaso, numero ng kaso, pangalan, at alyas. Nakahimpil daw kayo sa bahay ng isang babae—masa ang ginamit na salita. Sugatan ang kasama mo. Nagnaknak daw ang sugat at kailangan ng agarang atensyon. Ikaw naman, tinawag na mataas na opisyal—kadre. Nakasaad sa hawak n’yong cardboard: “Frustrated Murder.”

Yayat ang iyong katawan at mukha. Maluwag na ang T-shirt mo, samantalang dati ay sakto sa katawan mo ang medium-sized na T-shirt. Nakasalamin ka pa rin dahil sa tantiya ko, lumala na ang progressive myopia mo.

Sa ilan pang footage, kinunan ka at ang kasama mong nakaupo sa estasyon ng pulis. Pinagpipistahan ng mga sundalo, pulis, at ilang personahe sa midya (na nilalait natin no’n ang paraan ng pag-uulat). Walang physical distancing. Napakahaba ng araw na ‘yon. Sa tantiya ko’y hindi ka pa

nakatutulog o nakakakain nang maayos (o kung pinakain na nga ba nila kayo, kahit minsan). Hindi ibinalita kung ang kasama mong may nagnaknak na sugat ay dinala na sa ospital upang mabigyan ng paunang-lunas. Ibinalandra kayo bilang tropeo—tropeong kulay dugo.

Ipinangalandakan sa publiko na kayo'y mga kriminal. Inakusahan nila kayo ng mga hindi masikmurang kaso. Anila, mga terorista kayo—nangingikil sa mamamayan, mga mamamatay-tao.

Hindi katulad ng dati, walang Quick Reaction Team (QRT) na dalidaling susugod kasama ang abogado para masigurong mairerespeto ang karapatan n'yo. May nakabibinging katahimikang dala ang labis na terorismo ng mga humuli sa inyo. Naroon sila't nakakalat sa mga baryo't munisipyo, iniisa-isa ang mga taong tumulong at kumupkop daw sa inyo. Ilang buwan bago nangyari ang pagdakip na ito, inisa-isa ang mga dati nating kaibigan at kasama at pilit na pinasumpang hindi na susuporta sa anumang grupo. May pirmahan, may sumpaang naganap, at may pampublikong paghingi ng paumanhin, kahit wala naman talagang dapat ipagpaumanhin. Pinalala pa ng pandemya at mga limitadong pagkilos kaya wala halos makabiyahe para tuntunin kayo.

Ang totoo'y unti-unti akong nalulunod sa pagkabagabag habang nakikita kitang pinagpipistahan at dagsa ang mga text ng mga kakilala natin. Umaasa silang sasagutin ko sila pero ano naman ang isasagot ko? Hindi pa ba malinaw sa mga ulat sa telebisyon at radyo? Paulit-ulit ko ring itinatanong sa kawalan kung kumusta ka na, kung nakakakain ka ba, kung nakatutulog, kung may nakakausap, at kung ligtas ka.

Hindi ka masamang tao. Hindi ka kriminal.

No'ng nagpaalam ka sa aming nakapagpasya ka na't handa ka nang iwan ang dati mong buhay, wala akong ibang naramdaman kundi ang paghanga sa iyo. Nakaka-proud. May maalwan kang buhay, kung tutuusin, at maraming oportunidad ang naghihintay sa iyo dahil sa angkin mong talino, husay, at sigasig. Mahusay kang magsulat, mahusay ka sa teknikal na aspekto ng kompyuter, matalino't may pinag-aralan. Pero pinili mong tahakin ang landas na maputik, matinik, at madulas para lang makapag-ambag sa paglaya ng mga magsasaka at iba pang aping uri. Isinantabi mo ang pansarili mong ligaya at mahigpit na pinanghawakan ang rebolusyonaryong

agabro

paninindigan.

Pagkatapos nito, sana ay madalaw na kita.

Dati-rati, magkasama tayong bumibisita sa mga bilanggong pulitikal. Kasama kitang nagdadala ng mga pagkaing na-solicit natin at saka iba pang gamit na kailangan nila, gaya ng mga libro, damit, at tsinelas—mga pambawas-bagot at tulong na rin sa mga kapwa nila bilanggo, pulitikal man o karaniwang krimen. Nagtitiis tayo sa init at sikip ng Minibus dahil ‘yon lang ang kaya ng pamasaha natin. Kapag tayo ang nakatokang bumisita sa mga bilanggong pulitikal, walang-tigil ang tsismisan natin. Sa higit isa o dalawang oras na biyahe, magkukuwentuhan tayo sa bus tungkol sa iba’t ibang bagay—mga gawain natin, mga kinaaasaran, mga gustong gawin para mas maraming maorganisa at mapakilos, at siyempre, ang mga love life natin. Na-miss ko ang mga kuwentuhan at asaran natin. Tiyak kong ikaw ang unang maaasar dahil madali kang mapikon kapag kinukulit ka namin noon. Kumusta ka na kaya ngayon? Naging kaibigan mo rin kaya ang mga bilanggo? Naging opisyal ka na ba sa inyong selda, katulad ng mga binisita natin, na nagkaroon din ng katungkulan sa kanilang selda dahil sa kanilang kabutihan at pagiging mapagmalasakit?

Pagkatapos nito, sana ay mabisita na kita. Tapos, pagkatapos ay kakapit ako sa pisi ng katiyakan sa ating maikling kuwentuhan na kahit paano’y nasa maayos ang lagay mo, na ligtas ka, at nakakapit sa pag-asang lalaya ka isang araw. Dahil ako rin, umaasang darating ang araw na sasalubungin ka namin ng matamis na pagbati sa iyong paglaya.

2. Pagkatapos nito, makapagluluksa na tayo.

Marahil, ang 2020 ang pinakamasakit na taon para sa atin. Sa mismong Araw ng mga Puso, malatokhang na pinaslang ang pinakamamahal mo, kasama ang dalawa pang kasamang haligi na ng rebolusyonaryong kilusan.

Malagim na balita sa araw ng mga puso. Nakatanggap ako ng text mula sa isa o dalawang kaibigan. Walang paliwanag. Tanging pangalan lang ang laman ng text. Tinanong ko, “*Ano bang nangyari?*” Ipinadala sa akin ang isang artikulo mula sa isang website ng estasyon ng radyo: *Dalawang babae at isang lalaki, nakahandusay ang mga katawang naliligo sa dugo sa isang*

bahay.

Ayon sa balita, may naganap daw na labanan sa bahay. Di yata't nakapagtata kang walang nagising sa mga natutulog sa bahay kung talagang may serye ng putukang naganap. Ang isa pang kaduda-duda, tatlo lang sila. Lampas sampu ang mga sundalong naka-engkuwentro nila. Maanong inaresto na lamang sila at ikinulong? Ibinalandra muli sa midya ang mga bangkay—ginawang tropeo. Hindi pa nasiyahan, ginamit pa ang retorika ng “nanlaban.” Walang-simbangis, katulad ng mga pamamaslang sa giyera kontra-droga.

Sana'y narinig mo ang alingawngaw ng pananangis sa kanilang pagkamatay. Umaagos ang mga luha't pagkilala sa kanila, lalo na sa pinakamamahal mo noong araw ng parangal. May tawanan din. Nagmistulang reunion ng mga kasama at kaibigan, mga matagal nang hindi nagkikita o nagkakausap. Mga kumikilos pa rin. Mga bagong tangkas ng mga organisador at lider-masa. Natatawa na naiiyak. Para yata kaming mga baliw habang nagpupuyat sa huling gabi niya, inaalala ang mga araw na magkakasama tayo sa isang opisina. Wala ka pero pakiramdam nami'y kasama ka namin, gaya ng mga parangal na naroon ka't nasa gilid, tahimik na sumasabay sa kanta.

At sino ba naman ang makalilimot sa inyong pagmamahalan? Ako ang unang nakaalam na itinatangi mo siya. Nagdadrama ka no'n na ayaw mong umasa dahil sa pakiwari mo, straight siya. Di ba't nasa inyo na ang lahat ng kondisyon para maging malapit at matuklasan ang umusbong na pag-ibig n'yo sa isa't isa? At sino ba naman ang makalilimot na in-upstage n'yo ang pagkakataon na pinansin (at niyakap) ako ng crush kong pulitiko sa isang aktibidad natin dahil inanunsiyo n'yong magkarelasyon na kayo?

Naaasar pa ako pero masayang-masaya ako para sa iyo. Nasaksihan ko kasi ang relasyon mong di-naglaon ay nawala rin dahil hindi nila maunawaan ang pinili mong buhay. Itong pag-ibig n'yo, pinanday ng pagkilos at iisang adhika. Magkasama n'yong pinangibabawan ang mga kontradiksyon. Magkatuwang na tinahak ang landas na hindi kadalasang pinipili ng mga kabataang tulad natin.

Alam kong ibinuho mo ang iyong pagluluksa sa liham mo noong gabi ng parangal. Pero wala ka roon, sa tabi ng mga kaibigan natin at

agabro

pamilya n'yo para gunitain ang makabuluhang buhay na iniambag ng iyong kabiyak. Wala ka roon para makita siya't makapagpaalam sa huling pagkakataon, para mahagkan at mayakap siya. Wala ka rin doon kaya hindi ka man lang namin mayakap at hindi namin maipadama sa iyo ang aming pakikipagdalamhati. Tanging sa mga kuwentuhan at mga alaala lamang namin kayang maipadama sa iyo na kaisa mo kami, na nadarama namin ang bigat, sakit, at galit sa walang-awang pamamaslang sa kanila, na hindi pa pala roon matatapos.

Ilang linggo bago ka mahuli, may nangyaring madugo at marahas na labanan, kung saan kayo gumagampan ng gawain bilang tugon sa pandemya. As usual, ginawa na namang tropeo ang mga bangkay nila. Ginamit upang labis kayong pasamain.

Matindi ang takot at pag-aalala ang sumirit sa kaibuturan ng dibdib ko. "*Paano kung may nangyari sa iyo?*" Samantalang bahagi 'yan ng digmaan. Walang-habas ang pamamaril at pag-atake sa inyo kaya nga may sibilyang napaslang. Isinisi 'yon sa inyo, kahit pa anila sa komunidad, nagpaulan ng mga bala ang mga sundalo. Kakayanin ba naming makapagluksa, gayong maski ang pagdalaw sa lamay ay ipinagbabawal dahil sa lockdown?

Paano nga ba ang magluksa at makaalpas sa gitna ng panggigipit? Marahil, kapwa natin itatanong 'yan sa isa't isa. Sapat na ba ang mahigpit na yakap? Ang katahimikan?

Pagkatapos nito, sana ay magkaroon tayo ng pagkakataong alalahanin sila. Tapos, bibigyang-pugay natin ang kanilang mga alaala. Hindi sasapat ang mga kuwento, tula, at awit, ngunit kahit papaano'y itatawid tayo ng ating sama-samang pagluluksa hanggang sa dumating ang araw na makamit natin ang hustisyang pinakaasam.

3. Pagkatapos nito, makalalaya ka na.

Madalas, naiisip kita lalo habang nakatiwangwang ako rito sa loob ng bahay sa panahon ng pandemya. Lagi kasing laman ng mga balita ang iba't ibang porma ng panggigipit at pag-atake sa mga aktibista at mga rebolusyonaryo. Natatanga ako sa ilang pagkakataon, binabagabag, at walang-tigil sa kaiisip (at kung minsan, kadadalangin) kung kailan matatapos ang lahat at makalaya

ka na.

Kumusta ka na ba? Pinapakain ka ba nila nang husto? Tinantanan na ba nila ang interogasyon sa iyo? Naipagamot na ba ang kasama mong may sugat? Sana ay umusad na ang gawa-gawang kaso laban sa iyo. Sana ay may pana-panahong bumibisita sa iyo para magdala ng pagkain o kaya’y kahit ilang oras man lang ay makipagkuwentuhan sa iyo.

Madalas kong itanong sa sarili, “*Paano kung dumating na ang araw na makalaya ka?*” Tiyak kong nasasabik ka nang makita ang pamilya mo at nasasabik ka ring makabalik sa iyong gawain—ang magmulat at magorganisa, ang kumilos para sa inaasam na pagbabago.

Sana, kung sakaling makalaya ka sa lalong madaling panahon, makapagkita tayo. Kahit saglit, makapagkuwentuhan man lamang. Nasasabik din akong makibalita sa iyo. Pitong taon na kasi mula nang huli tayong nagkita. Simula no’n, di na tayo nakapag-usap pa, maski sulat, wala. Marami nang nagbago sa akin, lalo nang lumipat ako’t tumira sa kalunsuran. Habang ikaw naman, nagpatuloy at nagpakahusay sa iyong piniling larangan ng pakikibaka hanggang sa mangyari na nga ang pagdakip sa iyo.

Alam kong gagawa at gagawa sila ng paraan para mapanatili ka riyan at biguin ang iyong diwang palaban. Magpakatatag ka sana at patuloy na mangarap. Tumula. Magsulat. Makipagkaibigan. Mahirap tanganan ang pag-asa, ngunit alam kong kakapit ka rito, tulad ng pagkapit mo sa marurupok na baging sa tuwing naglalakad ka sa mabangin na bahagi ng kabundukan.